

Posudek školitelky na diplomovou práci Eriky Kastnerové *Žánrová a tematická specifika ruské prózy devadesátých let 20. století. Komentovaný přehled odborných literárních textů z let 1986-2000*

Předkládaná diplomová práce přináší analýzu literárněvědného a částečně i literárněteoretického diskurzu ruské literatury tzv. přechodného období, tedy 90. let 20. století. Je nutno ocenit fakt, že se jedná o první pokus tohoto druhu nejen v Rusku, ale i v evropské slavistice vůbec. Podobný náhled na přístupy k ruské literatuře v období změny paradigmatu jejího vnímání i studia chybí především pro potřeby výuky na vysokých školách; studenti se o toto období zajímají, avšak sami nejsou zvláště v nižších ročnících schopni se v přítomné literatuře – dosti diverzní, což konstatuje i diplomandka – sami vyznat a především ji produktivně využít.

Z tohoto pohledu je tedy nutno ocenit i odvalu diplomandky, s jakou se do tohoto úkolu pustila. Daná práce je výsledkem jejího samostatného přístupu k materii; vzhledem k tomu, že kromě menších stylistických či věcných zásahů z mé strany (týkajících se především problematiky citování) Erika Kastnerová s díky odmítla všechny mé návrhy, co by bylo ještě možno do práce zařadit a jak některé body ještě jinak pojmout (včetně další navrhované sekundární literatury) s tím, že trvá na autenticitě svého pojetí, je tento posudek spíše komentářem k silným i slabším stránkám práce. Většinu z mých kladných i kritických poznámek diplomandka již zná z našich ústních rozhovorů i z mých písemných vyjádření k jejímu textu.

1. Geneze diplomové práce

Záměr zabývat se danou tematikou není u Eriky Kastnerové nahodilý – velmi dlouho trvaly přípravné práce. V počátku se chtěla zabývat pouze analýzou literárněkritického prostředí tzv. tlustých žurnálů, k čemuž rovněž podnikla přípravné kroky. Později však, a především při studijním pobytu na univerzitě v Saratově, se rozhodla metodologii mírně změnit, a použít i základní texty současné ruské literární vědy. Pobyt v Saratově jí pomohl seznámit se s perspektivou ruských literárních vědců a její konzultantka, prof. Gerasimovová, jí nabídla orientaci v nejdůležitějších odborných textech. Nabídla jí i několik koncepčních modelů práce, z nichž se diplomandka pro žádný nerozhodla. Svým způsobem to bylo patrně i dobře, neboť by byla nucena napsat odbornou práci z „ruské“ perspektivy, což podle mého názoru není dost dobře možné. V jednom bodě mne Erika Kastnerová přece jen poslechla: vyvarovala se ztotožnění s názory ruských teoretiků a oprostila se snad od počátečního emotivního přístupu k problematice. Její práce je tak skutečně objektivním přístupem k vybraným odborným textům, která nepostrádá i míru určité kritičnosti.

V konečné fázi – poznamenané však určitým spěchem – se pak diplomandka rozhodla pro analýzu řady textů od „iniciačního“ eseje V. Jerofejeva „Pominki po sovetsoj literature“ po analýzy odborných prací, týkající se ruského pojetí postmodernismu. Mírné změny v koncepci práce mají za následek určitou rozkolísanost mezi názvem a vlastním obsahem – asi vhodnější by byl název obsahující skutečný pohyb diplomandčina uvažování od literární kritiky k literární teorii – a dále ne vždy vyrovnané užívání termínů „literární kritika“ a „literární věda“, event. „literární teorie“. K dalším mírně problematickým místům se vyjádřím v další části posudku.

2. Analýza diplomové práce

Práce je psána velmi přehledně, autorčin styl je kultivovaný a prozrazuje talent k literární práci stejně jako vnímavost k primárním i odborným textům. Je rozčleněna do šesti celků, z nichž první je úvodem a šestý závěrem – přesně podle fakultních pokynů pro diplomové

práce. Jednotlivé kapitoly jsou dále přehledně členěny do očíslovaných podkapitol. V úvodu zároveň diplomandka vysvětluje svůj vlastní přístup a zvolenou metodologii. V kapitole druhé přináší stručný nástin společenské a literární situace a podává přehled základních textů o literatuře 90. let 20. století. Tato druhá kapitola spolu s celkem následujícím, snažícím se definovat základní literárněkritické i literárněvědné přístupy k ruské literatuře, jsou nejlépe napsanými částmi (chtělo by se říci: až profesionálně) a bylo by je možno publikovat v téměř nezměněné formě. Zvláště oceňuji analýzu prací Iriny Rodnjanské, v níž diplomandka jasně ukazuje na její slabiny a průkazně argumentuje zvláště tam, kde se ruská kritička dopouští stejných „přestupků“, které vytýká některým autorům. I výběr základních textů (S. Čuprinin, J. Popov, V. Jerofejev, A. Nemzer, I. Rodnjanskaja a N. Ivanova) odráží skladbu ruské literárněteoretické a kritické scény a zahrnuje přístupy od autorského přes publicistický, religiózně laděný až po analytický moment přítomný u Ivanovové a Čuprinina.

Čtvrtá kapitola je psána obdobným stylem, avšak z mého pohledu mohla být prezentace jednotlivých textů kratší (je jich deset) a místo ní provedena alespoň částečná analýza přístupu ruských literárních vědců k východiskům západoevropského postmodernismu. Z mého pohledu chybí ještě další kapitola, obsahující problematiku paradigmatu tzv. nové vlny.

Klady: dobrým a opětně profesionálně provedeným způsobem komentář a vlastní kritický přístup k textům V. Kuricyna, I. Skoropanovové, O. Bogdanovové, N. Lejdermana a M. Lipoveckého (klasiků ruské teorie postmodernismu) a dále komentář k mírně provokativním či diskusním příspěvkům M. Epštejna, A. Genise a dalších. Dané analýzy nepostrádají věcný přístup a docházejí k závěru o rozkolísanosti a hlavně o nevyzrálosti ruských teoretiků v oblasti postmodernistického přístupu k literatuře. Diplomandka definuje základní deficit těchto prací, kterým je absence přesvědčivých teoretických analýz jednotlivých děl, uzavřenost v klišé a snaha o polemiku se západními teoriemi, která však není ničím podložená a většinou nedojde k produktivnímu závěru. Potud s diplomandčinými závěry plně souhlasím, avšak zároveň níže vytýkám některé **dílčí nedostatky** jejího pojetí.

1. Byla bych mnohem opatrnější v používání termínu „postsoučasnost“ a nespojovala bych ji v tomto kontextu s termínem „filozofie“. Tento termín (postsoučasnost) se podle mne konotuje spíše s obdobím tzv. posthistorismu či postimperialismu – ten však patří jiné metodologii, než jakou zvolila diplomandka.
2. Základní výtkou z mé strany je fakt, že Erika Kastnerová neprovedla alespoň *částečné srovnání teoretických východisek postmodernismu u jednotlivých autorů*. Jmenuje sice ta jména, na která se ruští autoři odvolávají, avšak neukázala, co z nich konkrétně přebírají a jak jejich východiska transformují. Stejně tak by bylo zajímavé ukázat, do jaké míry ruští autoři přebírají určité myšlenky aniž by na ně odkazovali pod čarou. Jeden takový moment (skrytý citát z Baudrillarda u M. Epštejna) jsem v její práci objevila a upozornila ji na něj, ovšem této problematice by bylo potřeba se věnovat v celé jedné podkapitole. S tím souvisí i následující poznámka, kterou je
3. *absence většího zobecnění*. Jednotlivé práce jsou ukázány a komentovány, někde autorka pracuje i s dalšími odkazy a s dalšími texty o jednotlivých analyzovaných pracích, ale přesto čtenář na konci nenalezne shrnutí základních specifík ruské teorie postmodernismu. K nim patří i ten fakt, že ruská literární teorie pro sebe (nebo pro „svůj“ postmodernismus) nárokuje mesianistickou funkci a často mu připisuje vlastnosti, které jsou západním teoriím postmodernismu protikladné (takto činí i Irina Skoropanová). Stejně tak se v práci mohl objevit (a být doložen!) fakt, že ruská literatura zůstala v 90. letech (a je tomu tak dodneška) rozštěpena na křídlo „avantgardní“ a křídlo „realistické“ – obě dvě křídla se sice částečně nacházejí či prolínají právě ve „svých“ koncepcích postmodernismu, avšak první se realizovalo v poetice konceptualismu a jí příbuzných variantách, druhé se vydalo na cestu

- k „novému“ realismu (především K. Stěpanjan); mimochodem, i teorie „postrealismu“ se v ruské literární vědě 90. let objevila – v tomto kontextu mohla být rovněž zmíněna.
4. Z mého pohledu chybí i *prezentace 90. let z hlediska fenoménu „smrti“ (M. Lipoveckij) či poetiky „živlu“*, které vtrhávají do dosud neměnného časoprostoru a deformují jej (M. Galina). Takto mohlo být představeno i *paradigma tzv. nové vlny*, které veškeré diskuse o „nové“ ruské literatuře vyvolalo a které našlo ohlas i v německé slavistice (první text týkající se nové vlny pochází od K.-H. Kaspera). Z tohoto úhlu pohledu bychom se dostali i k důvodům pozdějšího dělení na postmodernisty a postrealisty a viděli bychom, jak v počátcích (tedy v 90. letech) byli na prostoru jednoho textu analyzováni a zmiňováni autoři, kteří později působili či působí v již odlišných uskupeních.
  5. *Odsud by vedla cesta k pojmu „post“* – současnosti, posthistorie či postimperialismu (a nebo třeba i postrealismu), která je typická pro dobu od roku 2000 a v jehož rámci se opět setkáme s paradigmatem postmodernismu (již znovu pozměněným). Tento malý „exkurs“ mohl být rovněž přítomen – zvláště s ohledem na závěr, ve kterém autorka velmi dobře píše, že 90. léta byla epilogem k sovětské literatuře.

Některé z mých výtek Erika Kastnerová ovšem operativně včlenila ještě do páté a šesté části v podobě malých poznámek k budoucím impulsům pro další studium problematiky, kterému by se chtěla věnovat v rámci doktorského studia.

3. Pokud mám vyslovit **souhrnný názor** na práci Eriky Kastnerové a **ohodnotit ji**, pak musím vzít v potaz všechny klady i zmíněné nedostatky.

K bezesporným kladům práce patří originalita jejího stylu, množství prostudovaného materiálu, samostatný kritický přístup k textům sekundární literatury, doposud souhrnně nezpracované téma a vynikajícím způsobem zpracované části 2 a 3 a navazující na sebe Úvod a Závěr.

Vzhledem k tomu, že práce na sebe zpočátku vzala ještě vyšší ambice, než nakonec mohla splnit (viz výše uvedené výtky), hodnotím ji známkou **velmi dobře (2)**. V případě odstranění či spíše doplnění chybějících míst by práce mohla vyjít tiskem jako studijní materiál.

V Praze, dne 15. 05. 2011

PhDr. Helena Ulbrechtová, Ph.D., v. r.